

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักนิติธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ชั้นพนักงานสอบสวน

จัดทำโดย พลตำรวจเอก สุวัฒน์ แจ้งยอดสุข

รหัส ๖๔๐๙๔๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย (นธป.) รุ่นที่ ๙
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ชั้นพนักงานสอบสวน

พลตำรวจเอก สุวัฒน์ แจ้งยอดสุข^๑

บทนำ

บทความทางวิชาการนี้ ผู้เขียนมีความมุ่งหมายที่จะค้นหาและสรุปหลักนิติธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ปรากฏในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในชั้นพนักงานสอบสวน มูลเหตุและปัจจัยแทรกซ้อนที่ทำให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ตลอดจนการส่งเสริมให้พนักงานสอบสวนทำหน้าที่ด้วยความโปร่งใส สุจริต รวดเร็ว เสมอภาค เที่ยงธรรม และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เป็นไปตามหลักนิติธรรมโดยมีแนวความคิดว่า **“กระบวนการยุติธรรมเบื้องต้น ดีกว่ากระบวนการยุติธรรมเบื้องปลาย”** หากพนักงานสอบสวนทำหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมเป็นไปตามหลักนิติธรรม โอกาสที่ผู้กระทำความผิดจะหลุดในชั้นอัยการหรือศาลด้วยการสั่งไม่ฟ้องหรือพิพากษายกฟ้องด้วยเหตุผลที่พยานหลักฐานอ่อนหรือการสอบสวนเป็นไปโดยมิชอบก็จะมีน้อยหรือไม่มีเลย ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ไม่ใช่ผู้กระทำความผิด แต่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็จะได้ไม่ตกเป็นจำเลยในศาลได้โดยง่ายเช่นกัน ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นในชั้นพนักงานสอบสวนจึงมีความสำคัญต่อผู้ต้องหาและผู้เสียหายเป็นอย่างมาก หากในเบื้องต้นพนักงานสอบสวนทำสำนวนการสอบสวนไปดีก็จะก่อให้เกิดความยุติธรรมในเบื้องปลายด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาก็จะได้รับความเป็นธรรมตามความเป็นจริงของเรื่องที่เกิดขึ้น โดยไม่มีการเบี่ยงเบนคดีโดยผู้เขียนขอเรียงลำดับในการนำเสนอ ดังนี้

๑. ความเข้าใจร่วมกันในหลักนิติธรรมโดยรวบรวมหลักนิติธรรมจากผู้รู้ทางกฎหมาย หรือนักวิชาการ นักนิติศาสตร์ นำมาสรุปให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในหลักนิติธรรมร่วมกันก่อน
๒. “ศาล” หมายรวมถึงศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษา ซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา “พนักงานสอบสวน” หมายรวมถึงเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน
๓. หลักนิติธรรมที่ปรากฏในบทบัญญัติของกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ชั้นพนักงานสอบสวนโดยผู้เขียน จะสรุปและรวบรวมมาจาก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
๔. มูลเหตุที่ทำให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม
๕. การส่งเสริมให้พนักงานสอบสวนทำหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมเป็นไปตามหลักนิติธรรม

^๑ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ โรงเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ ๒๐, โรงเรียนนายร้อยตำรวจ รุ่นที่ ๓๖, ปริญญาโทวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อนึ่ง การใช้ภาษาในบทความนี้ อาจไม่เป็นภาษาทางวิชาการหรือทางกฎหมายมากนัก เพื่อสื่อความหมายให้เข้าใจอย่างง่ายแก่ผู้อ่านทั่วไป

คำจำกัดความในบทความนี้

ชั้นพนักงานสอบสวนหมายความว่า การกระทำใด ๆ ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่กระทำลงไปในการสืบสวนก่อนเข้าสู่กระบวนการสอบสวนด้วย อาทิ การจับ การค้น การควบคุมตัว การแจ้งสิทธิของผู้ถูกจับ เป็นต้น

๑. ความเข้าใจร่วมกันในหลักนิติธรรม

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะขอรวบรวมหลักนิติธรรมจากผู้รู้ทางกฎหมาย นักวิชาการ นักนิติศาสตร์ มาพอสังเขป เพื่อนำมาสรุปให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในหลักนิติธรรมร่วมกันก่อน โดยในส่วนนี้จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงหลักนิติรัฐพร้อมกันไปด้วย เพราะสองคำนี้ในประเทศไทยได้มีการหยิบยกมาใช้ในวงการนิติศาสตร์หรือการบริหารราชการแผ่นดินต่างกรรมต่างวาระกันแล้วแต่ผู้รู้ทางกฎหมายแต่ละท่าน อาจทำให้เกิดความสับสนแก่ผู้ศึกษากฎหมายหรือบุคคลทั่วไปว่าสองคำนี้ใช้อย่างไร แตกต่างกันอย่างไรร

๑.๑ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔

นิติธรรม หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน (อ.Rule of Law)

๑.๒ “หลักนิติธรรม”^๒ ประกอบด้วย ๗ หลักการคือ

๑) หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม เพราะหลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของการแบ่งแยกอำนาจ การตรวจสอบอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจ

๒) หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักนิติธรรมมีความเกี่ยวพันกันกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล และสิทธิในความเสมอภาค สิทธิทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” อันเป็นหลักการสำคัญตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

๓) หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง การใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการ หรือฝ่ายปกครองที่เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนมีผลมาจากกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชน โดยฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลยพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่อง

^๒ ดร.ถวิลวดี บุรีกุล, ๒๕๔๖ หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่วารสารสถาบันพระปกเกล้าปี ๒๕๔๖ เล่มที่ ๒

๔) **หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา** เป็นหลักที่เรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายปกครองที่ออกกฎหมายลำดับรอง กำหนดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายให้เป็นตามหลักความแน่นอนของกฎหมาย หลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง และหลักความพอสมควรแก่เหตุ

๕) **หลักความอิสระของผู้พิพากษา** ผู้พิพากษาสามารถทำหน้าที่ในทางตุลาการได้โดยปราศจากการแทรกแซงใด ๆ โดยผู้พิพากษามีความผูกพันเฉพาะต่อกฎหมายและทำการพิจารณาพิพากษาภายใต้มนธรรมของตนเท่านั้น โดยวางอยู่บนพื้นฐานของความอิสระจาก ๓ ประการกล่าวคือ ความอิสระจากคู่ความ ความอิสระจากรัฐ และความอิสระจากสังคม

๖) หลัก **“ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย”** เมื่อไม่มีข้อบัญญัติทางกฎหมายให้เป็นความผิดแล้วจะเอาผิดกับบุคคลนั้น ๆ มิได้

๗) **หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนุญ** หมายความว่า รัฐธรรมนุญได้รับการยอมรับให้เป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่สูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐนั้น และหากกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนุญ กฎหมายดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับ

๑.๓ ครั้นเมื่อสัก ๑๕-๒๐ ปีที่แล้วก็ชักได้ยินคำว่า **“หลักนิติธรรม”** อ่างกันบ่อยขึ้น นอกจากนี้ก็ได้ยินคำว่า **“นิติรัฐ”** ดั่งขึ้นมากับคำว่านิติธรรม เมื่อไปศึกษาค้นคว้าจึงทราบว่า คำว่า **“นิติรัฐ”** มาจากภาษาเยอรมันว่า (Rechtsstaat) ซึ่งบรรดาประเทศที่อยู่บนภาคพื้นทวีปยุโรป อาทิ เยอรมนี ฝรั่งเศส สเปน อิตาลี ฯลฯ เป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย โดยมีกฎหมายโรมัน (Jus Civile) เป็นแม่แบบ คือการบริหารปกครองรัฐหรือสังคมซึ่งถือกฎหมายเป็นใหญ่เป็น **“การปกครอง”** โดยกฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจของผู้ปกครองส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งมีประเทศอังกฤษเป็นแม่แบบนั้นจะอ้างถึงหลัก **“นิติธรรม”** หรือ Rule of Law ซึ่งโดยสรุปก็มีความหมายแบบเดียวกันนั้นแหละคือ ถือกฎหมายเป็นใหญ่ในการบริหารประเทศ^๑

๑.๔ "หลักนิติรัฐ VS หลักนิติธรรม" โดย รศ.ดร. กำชัย จงจักรพันธ์^๔

บ้านเมืองของเราในระยะหลังนี้ มีผู้พูดถึงคำว่า **“นิติรัฐ”** **“นิติธรรม”** บ่อยมาก จนมีผู้ถามผมอยู่หลายครั้งหลายหนเช่นกันว่า นิติรัฐ คืออะไร คือรัฐที่เคารพกฎหมายใช่หรือไม่ แล้วมันต่างอย่างไรกับอีกคำหนึ่ง คือนิติธรรม คำนี้หมายความว่าอะไร ?

ผมเคยมีโอกาไปทำหน้าที่วิทยากรบรรยายเรื่องหลักนิติธรรมให้แก่ผู้บริหารการศึกษาในหลักสูตรนักบริหารมหาวิทยาลัยระดับสูง ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษามานานแล้ว แต่เมื่อต้องตอบคำถามแบบกระชับ ๆ ไปหลายครั้ง ก็คิดว่าอย่ากระนั้นเลย ขอทำหน้าที่ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม เพื่อให้ท่านผู้อ่านท่านอื่น ๆ ที่สนใจเรื่องนี้ได้ทราบด้วยคงจะดี

คำว่า **นิติรัฐ (Rechtsstaat)** มีต้นกำเนิดมาจากประเทศเยอรมัน หมายความว่า สั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า การปกครองโดยกฎหมาย มิใช่การปกครองโดยอำเภอใจของผู้ปกครอง ประเทศที่เป็นนิติรัฐ จึงต้องมี

^๑ หลักนิติธรรมคืออะไร ? โดย โกวิท วงศ์สุรวัฒน์วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ <https://www.matichon.co.th/>

^๔ หลักนิติรัฐ VS หลักนิติธรรมโดย รศ.ดร. กำชัย จงจักรพันธ์ June ๒๖, ๒๐๑๑ at ๖:๕๒ pm <http://www.thaihdc.org/>

กฎหมายเป็นหลักในการปกครองประเทศ ผู้ปกครองประเทศจะกระทำการใด ๆ หรือดำเนินการใด ๆ ได้ ต้องมีกฎหมายรองรับ จะทำอะไรตามอำเภอใจไม่ได้

หลักนิติรัฐ จึงมีหลักการพื้นฐานที่มุ่งจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง ให้หลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม หลักนิติรัฐ มิได้มีความหมายหยุดยั้งแค่นี้ นิติรัฐยังพัฒนารวมความขยายความถึง หลักที่ว่ากฎหมายต้องยืนอยู่บนหลักเหตุผล หลักเสมอภาค หลักห้ามมีผลย้อนหลังเอาโทษกับบุคคล หลักการไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษา ฯลฯ

คำว่า นิติธรรม (Rule of Law) มีต้นกำเนิดมาจากประเทศอังกฤษ มีความหมายโดยสรุปว่า แม้ประเทศอังกฤษจะยอมรับความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภาในการออกกฎหมาย แต่ไม่ใช่รัฐสภาจะออกกฎหมายอย่างไรก็ได้ กฎหมายที่ออกจะต้องเป็นกฎหมายที่ตั้งอยู่บนหลักนิติธรรมด้วย

หลักนิติธรรม จึงมีหลักการพื้นฐานที่มุ่งจำกัดอำนาจของผู้ปกครองเช่นเดียวกัน และทำนองเดียวกับหลักนิติรัฐ หลักนิติธรรมยังหมายถึง บุคคลทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย กฎหมายต้องมีเนื้อหาที่ชัดเจนให้เหตุผลได้ ไม่ขัดแย้งกันเอง ปฏิบัติได้ ใช้เป็นการทั่วไป เป็นธรรม กฎหมายต้องมุ่งใช้ในอนาคต ไม่มีโทษย้อนหลัง มีการบังคับใช้กฎหมายโดยเสมอภาค กระบวนการตรากฎหมายต้องถูกต้องชัดเจน หลักความเป็นกฎหมายซึ่งใช้เป็นการทั่วไปไม่เท่ากับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน มีหลักประกันในความเป็นอิสระของผู้พิพากษา ฯลฯ

ความเหมือนกันก็คือทั้งนิติรัฐ และนิติธรรม เป็นหลักการ เป็นแนวความคิดที่กำเนิดและพัฒนาขึ้นเพื่อมุ่งจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง คุ้มครองประชาชนทั้งนิติรัฐ นิติธรรม เกี่ยวกับกฎหมาย ทั้งนิติรัฐ นิติธรรมมุ่งกำกับหรือเป็นหลักให้กับกฎหมาย เพื่อให้กฎหมายต้องดี ต้องชัดเจน ต้องมีเหตุผล ต้องปฏิบัติได้ ต้องนำไปสู่ความยุติธรรม ทั้งในเชิงรูปแบบและเนื้อหา

ความแตกต่างกันก็คือนิติรัฐ มีจุดกำเนิดและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากนิติธรรม นิติรัฐ เป็นหลักการสำคัญที่มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศเยอรมัน อันเป็นประเทศในระบบ Civil Law และหลักนิติรัฐนี้เองที่มีอิทธิพลเผยแพร่ไปทั่วยุโรป นิติธรรม เป็นหลักการสำคัญที่มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศอังกฤษ อันเป็นประเทศในระบบ Common Law และทำนองเดียวกันหลักนิติธรรมมีอิทธิพลเผยแพร่ไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศทั้งหลายที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law นิติรัฐให้ความสำคัญที่สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ดังนั้นผู้ปกครองจึงมีอำนาจจำกัดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับการใช้อำนาจ มีหลักการแบ่งแยกอำนาจนิติธรรม เน้นที่ความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภาที่จะออกกฎหมายมาบังคับใช้กับประชาชน แต่กฎหมายที่จะออกมาและมีผลใช้บังคับได้ต้องตั้งอยู่บนหลักนิติธรรม จุดเริ่มต้น จุดเน้นอาจแตกต่างกัน แต่สาระสำคัญต่างมุ่งเน้นจำกัดอำนาจของผู้ปกครองเหมือนกัน

นิติรัฐ นิติธรรม เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีสายพันธุ์เดียวกัน ที่ต่างมุ่งให้ร่มเงาแก่ประชาชน ให้ได้รับความยุติธรรม มุ่งจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง แต่ไม่ว่าทั้งสองไปเจริญงอกงามในสองดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ ระบบกฎหมาย สภาพแวดล้อม สภาพสังคม ฯลฯ ที่แตกต่างกัน เมื่อได้ดิน ใต้น้ำ ได้ปุ๋ย ได้อากาศที่แตกต่างกัน ต้นไม้ทั้งสองก็ย่อมพัฒนาเจริญเติบโตแตกกิ่งก้านสาขา แตกต่างกันไปบ้าง มีบางส่วนเหมือน มีบางส่วนต่าง มีจุดเน้น หนักเบา เหมือนบ้าง ต่างบ้าง แต่เป็นความต่างบนความ

เหมือนกันและด้วยสปิริตเดียวกันนี้เอง จึงทำให้หลักนิติรัฐ และนิติธรรม เป็น “หลัก” ของกฎหมาย ที่นักกฎหมายไม่ว่าในระบบ Civil Law และ Common Law ต่างต้องยึดถือ เพื่อให้มั่นใจได้ว่า กฎหมายของเราจะนำไปสู่ความผาสุกและความยุติธรรมโดยแท้จริง

๑.๕ “การปกครองที่ดี ไม่ใช่การปกครองโดยปुरुชน หากแต่เป็นการปกครองโดยกฎหมายเพราะการปกครองโดยปुरुชนนั้นย่อมเสี่ยงต่อการปกครองตามอำเภอใจ ขณะที่การปกครองโดยกฎหมายเอื้ออำนวยต่อการที่จะก่อให้เกิดความเสมอภาคและเสรีภาพตามมา และหากเป็นการปกครองโดยนิติรัฐนิติธรรมแล้วไซ้ ทุกคนจะได้รับความเสมอภาคกันในสายตาของกฎหมาย และทุกคนจะมีเสรีภาพคือปราศจากความกลัวว่าจะมีการใช้อำนาจตามอำเภอใจของผู้ปกครอง” ความดังกล่าวเป็นคำกล่าวของนักปราชญ์ชาวกรีกโบราณชื่อก้องโลก “อริสโตเติล” ซึ่งกล่าวไว้ได้อย่างสอดคล้องกับหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นกฎเกณฑ์เพื่อกำหนดว่าบุคคลทุกคน ไม่ว่าจะจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ตลอดจนรัฐบาลและสถาบันทุกสถาบันในชาติจำต้องปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ เมื่อหลักนิติธรรมมีผลบังคับใช้กฎหมายทั้งหมดที่ได้ออกมาใช้บังคับแก่ประชาชนจะเป็นหลักประกันได้ว่าบุคคลในชาติทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค เท่าเทียม และด้วยความโปร่งใส ยุติธรรม “หลักนิติธรรม” มีแนวคิดที่มีรากฐานมาจากระบบกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษ (Common Law) ที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๖ ต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๘๕ นักกฎหมายชาวอังกฤษ Professor A.V. Dicey ได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป สรุปได้ ดังนี้^๕

๑) “**หลักนิติธรรม**” คือ **หลักกฎหมายสูงสุด** การที่บุคคลใดจะถูกลงโทษได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นกระทำความผิดตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายที่จะนำมาใช้ลงโทษได้นั้น จะต้องถูกตราขึ้นก่อนที่จะมีการกระทำความผิด โดยผู้กระทำความผิดจะต้องถูกฟ้องร้องให้ศาลยุติธรรมเป็นผู้พิจารณาพิพากษา

๒) “**หลักนิติธรรม**” คือ**ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน** เป็นกรณีที่บุคคลทุกคนในประเทศจะมีความเท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน ภายใต้กฎหมายเดียวกัน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีสถานบรรดาศักดิ์หรือเป็นนักการเมืองเป็นข้าราชการ เป็นนักธุรกิจ หรือเป็นประชาชนบุคคลทั่วไปต้องไม่มีสิทธิพิเศษจากกฎหมาย หรือได้รับความคุ้มกัน ตามกฎหมาย และจะละเมิดกฎหมายมิได้หากมีการกระทำความผิดเรื่องเดียวกัน จะต้องถูกพิจารณาและถูกลงโทษภายใต้กฎหมายเดียวกันโดยมาตรฐานอย่างเดียวกัน

๓) “**หลักนิติธรรม**” คือ**การมีสิทธิและเสรีภาพในความเป็นมนุษย์บุคคลทุกคน**ย่อมได้รับความคุ้มครองในสิทธิและเสรีภาพตามขอบเขตของกฎหมายโดยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่ได้อยู่แต่เฉพาะตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือตามที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น แต่ยังคงปรากฏอยู่ในกฎหมายจารีตประเพณีอีกด้วย และหากเกิดความเสียหายขึ้นกับบุคคลใดจากการที่มีผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย บุคคลผู้นั้นจะต้องได้รับการเยียวยาในทันที

๔) “**หลักนิติธรรม**” คือ**การแสดงความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษา**เพราะองค์กรตุลาการเป็นกลไกสำคัญในการอำนวยความยุติธรรมขั้นสุดท้าย จึงต้องมีความเป็นอิสระไม่ถูก

^๕ ธีรภัทร ด่านธีระภากุล นักกฎหมายชำนาญการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

แทรกแซงทั้งจากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ หรือแม้แต่ฝ่ายตุลาการด้วยตนเอง อีกทั้งผู้พิพากษาจะต้องพิจารณาคดีด้วยใจที่เป็นกลาง โดยปราศจากอคติใด ๆ

๕) “หลักนิติธรรม” คือการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐภายใต้กฎหมายที่กำหนดไว้เป็นกรณีที่ต้องกระทำของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายกำหนดให้ไว้เท่านั้นโดยไม่สามารถใช้อำนาจที่เกินไปกว่าขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

๖) “หลักนิติธรรม” คือกฎหมายที่ต้องไม่มีการยกเว้นความผิดให้แก่การกระทำในอนาคต เป็นกรณีที่ไม่สามารถจะออกกฎหมายเพื่อรองรับให้มีการยกเว้นการกระทำความผิดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้เพื่อเป็นการป้องกันผู้มีอำนาจที่อาจฉ้อฉลโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการป้องกันตัวเองจากการกระทำความผิดของตนในภายภาคหน้า

๑.๖ หลักนิติธรรมและธรรมาภิบาลกับสังคมประชาธิปไตย (Rule of Law and Good Governance in Democratic Society)^๖

โจเซฟ เรซ (Joseph Rez) ได้ให้คำนิยามเสนอในปี ค.ศ.๑๙๗๗ ว่า หลักนิติธรรมหากเป็นเพียงการปกครองโดยกฎหมายก็ไม่มี ความหมาย แต่ต้องมีหลักทั่วไปเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานบางอย่างและเห็นว่าหลักนิติธรรมอย่างน้อยต้องประกอบด้วย หลักดังต่อไปนี้

- ๑) บทกฎหมายจะต้องมีผลข้างหน้า ไม่ใช่บังคับย้อนหลังและต้องเปิดเผยและชัดเจน
- ๒) กฎหมายจะต้องมีความมั่นคงแน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย
- ๓) บทกฎหมายจะต้องเป็นไปตามแนวทางของหลักทั่วไปที่เปิดเผยและชัดเจน
- ๔) ความเป็นอิสระขององค์กรตุลาการจะต้องมีการคุ้มครอง
- ๕) มีกระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรมถูกต้องตามกฎหมาย (Natural Justice) ตามแนวของกฎหมาย สหราชอาณาจักร อีกนัยหนึ่งก็คือ นิติกระบวนการหรือกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย (Due Process of Law) นั่นเอง
- ๖) ศาลจะต้องมีอำนาจตรวจสอบทางกฎหมาย (Judicial Review) ถึงความชอบด้วยกฎหมายของบทกฎหมาย ที่รัฐสภาตราขึ้นหรือของการกระทำต่าง ๆ ของฝ่ายปกครองในหน่วยงานต่าง ๆ
- ๗) บุคคลต้องสามารถนำคดีเข้าสู่ศาลได้โดยง่ายโดยไม่ควรมีพิธีการยุ่งยากเกินควรตลอดจนค่าใช้จ่ายไม่มากเกินไป และระยะเวลาพิจารณาคดีไม่นานเกินไป
- ๘) องค์กรป้องกันอาชญากรรมไม่ควรมีดุลพินิจที่บิดเบือนกฎหมาย
- ๙) ความยุติธรรมตามธรรมชาติต้องได้รับความเคารพ

ลอน แอล. ฟูลเลอร์ (Lon L. Fuller) มิได้ใช้คำว่า “หลักนิติธรรม” โดยตรง แต่อธิบายที่เขาพยายามพูดต่อสิ่งที่เป็นเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของ “ระบบกฎหมาย (System of Law) แสดงนัยเช่นเดียวกับการกล่าวถึงหลักนิติธรรมที่เน้นเรื่องรูปแบบที่เป็นทางการหรือกระบวนการทางนิติบัญญัติที่ขอบ

^๖ สมยศ เชื้อไทย, หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน ,๒๕๕๒.

ธรรม Fuller เชื่อว่าความพยายามที่จะสร้างและดำรงไว้ซึ่ง “ระบบแห่งกฎหมาย” **ขึ้นอยู่กับหลักการหลีกเลี่ยงความผิดพลาดอย่างน้อย ๘ ประการกล่าวคือ**

- ๑) การไม่ยึดถือกฎเกณฑ์โดยสิ้นเชิง
- ๒) ไม่มีการตีพิมพ์เผยแพร่กฎเกณฑ์ที่จะให้ผู้คนปฏิบัติ
- ๓) การตรากฎหมายย้อนหลัง
- ๔) ความไม่ชัดเจนของกฎเกณฑ์
- ๕) การตรากฎเกณฑ์ที่ขัดแย้งกัน
- ๖) การตรากฎเกณฑ์ที่พ้นวิสัยต่อการปฏิบัติ
- ๗) การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์บ่อยเกินไป
- ๘) ความไม่กลมกลืนระหว่างกฎเกณฑ์ที่ประกาศใช้และการบริหารในความเป็นจริง

ฟินนิส (Finnis) ถือว่า หลักนิติธรรมจัดได้ว่าเป็นคุณธรรมโดยเฉพาะ (Specific Virtue) ของระบบกฎหมาย แบบระบบกฎหมายซึ่งสำแดงออกถึงการมีหลักนิติธรรมในสาระจะต้องประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ คือ

- ๑) เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งออกใช้กับการกระทำภายนอกหน้าไม่มีผลย้อนหลัง
- ๒) ไม่เหลือวิสัยที่จะปฏิบัติตาม
- ๓) มีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการ
- ๔) แจ่มชัด
- ๕) มีลักษณะต่อเนื่องสัมพันธ์กับกฎหมายอื่น ๆ
- ๖) กฎเกณฑ์มีความมั่นคงเพียงพอที่จะทำให้ผู้คนปฏิบัติตามชี้แนะของบทบัญญัติในกฎเกณฑ์ดังกล่าวได้
- ๗) การตราทฤษฎีของฝ่ายบริหารและคำสั่งต่าง ๆ ขึ้นใช้ในสถานการณ์พิเศษโดยสัมพันธ์ต้องเป็นไปตามเกณฑ์ซึ่งมีการประกาศใช้เป็นทางการมีลักษณะชัดแจ้ง แน่นนอนและทั่วไป
- ๘) บรรดาบุคคลผู้ซึ่งมีอำนาจเป็นทางการในการตรากฎหมายบริหารและปรับใช้กฎเกณฑ์จะต้องให้เหตุผลต่อการปฏิบัติตามเกณฑ์ที่นำมาใช้ (เป็นข้ออ้าง) ของการใช้อำนาจของตน ต้องใช้บังคับกฎหมายอย่างสม่ำเสมอและตามแนวทางของกฎหมาย

๑.๗ บทความจากเครือข่ายกฎหมายมหาชนไทย^๗

คำว่า “นิติรัฐ” เป็นคำที่แปลมาจากภาษาเยอรมันว่า “Rechtsstaat” คำว่า “Rechtsstaat” ประกอบขึ้นจากคำสองคำ คือ คำว่า Recht ที่แปลว่า กฎหมาย (ในภาษาเยอรมันคำ ๆ นี้สามารถแปลว่า “สิทธิ” ได้ด้วย) และคำว่า Staat ที่แปลว่า รัฐ แต่คำสองคำนี้เมื่อมารวมกันแล้วได้กลายเป็นคำศัพท์ทาง

^๗ หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม รองศาสตราจารย์ ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์ เผยแพร่ <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=๑๔๓๑๓๑> มกราคม ๒๕๕๓ ๒๑:๑๙ น.

นิติศาสตร์ในระบบกฎหมายเยอรมันซึ่งยากจะหาคำในภาษาต่างประเทศที่แปลแล้วให้ความหมายได้ตรงกับคำในภาษาเดิม ตำราที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษจำนวนหนึ่งได้ใช้คำ ๆ นี้ทับศัพท์ภาษาเยอรมันโดยไม่แปล อย่างไรก็ตามมีความพยายามในการแปลคำว่า Rechtsstaat อยู่เช่นกัน ถึงแม้ว่าคำแปลที่พยายามคิดกันขึ้นนั้นไม่สามารถสื่อความหมายของคำว่า Rechtsstaat ได้อย่างสมบูรณ์ก็ตาม เช่น ในระบบกฎหมายอังกฤษแปลคำว่า Rechtsstaat ว่า rule of law หรือ state-under-law ระบบกฎหมายฝรั่งเศสแปลว่า état constitutionnel แต่ตำรากฎหมายฝรั่งเศสยุคหลัง ๆ มักแปลว่า état de droit ซึ่งเป็นแนวโน้มการแปลในภาษาอื่น ๆ ด้วย คือแปลตรงตัว เช่น ระบบกฎหมายอิตาลี แปลว่า Stato di diritto หรือระบบกฎหมายสเปนแปลว่า Estado de derecho เป็นต้น สำหรับในสหรัฐอเมริกาหากไม่แปลคำว่า Rechtsstaat ว่า rule of law ก็มักจะยกเอาหลักการในทางกฎหมายที่มีเนื้อหาบางส่วนที่คล้ายคลึงกับ Rechtsstaat มาเทียบเคียง เช่น due-process-clause หรือการกล่าวถึง limited government ในฐานะมโนทัศน์ทางกฎหมายที่ใกล้เคียงกับ Rechtsstaat เป็นต้น

ในบทความนี้ค่อนข้างยาว โดยสามารถประมวลหลักนิติรัฐที่ได้จากบทความ ดังนี้

- ๑) หลักไม่มีความผิด และไม่มีโทษถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ก่อน (nullum crimen, nulla poena sine praevia lege poenali)
- ๒) หลักการห้ามลงโทษซ้ำซ้อน
- ๓) หลักการห้ามตรากฎหมายย้อนหลังกำหนดโทษแก่บุคคล
- ๔) หลักการแบ่งแยกอำนาจ
- ๕) หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำขององค์กรของรัฐ
- ๖) หลักการประกันสิทธิในกระบวนการพิจารณาในชั้นเจ้าหน้าที่และศาล ตลอดจนหลักการประกันสิทธิของปัจเจกบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
- ๗) การกระทำขององค์กรนิติบัญญัติต้องผูกพันอยู่กับรัฐธรรมนูญ
- ๘) องค์กรตุลาการต้องผูกพันต่อกฎหมาย
- ๙) การกระทำทางปกครองมีผลก้าวล่วงสิทธิเสรีภาพของราษฎร ย่อมจะต้องมีกฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครองกระทำการ
- ๑๐) กฎหมายจะต้องคุ้มครองความเชื่อถือและไว้วางใจที่บุคคลมีต่อกฎหมาย
- ๑๑) หลักความพอสมควรแก่เหตุ
- ๑๒) กฎหมายจะต้องบังคับเป็นการทั่วไปกับบุคคลทุกคน ไม่เว้นแม้แต่องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- ๑๓) กฎหมายจะต้องได้รับการประกาศใช้อย่างเปิดเผย
- ๑๔) กฎหมายจะต้องได้รับการตราขึ้นให้มีผลบังคับไปในอนาคต ไม่ใช่ตราขึ้นเพื่อใช้บังคับย้อนหลังไปในอดีต
- ๑๕) กฎหมายจะต้องได้รับการตราขึ้นโดยมีข้อความที่ชัดเจน
- ๑๖) กฎหมายจะต้องไม่มีข้อความที่ขัดแย้งกันเอง
- ๑๗) กฎหมายจะต้องไม่เรียกร้องให้บุคคลปฏิบัติในสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้

๑๘) กฎหมายต้องมีความมั่นคงตามสมควร แต่ก็ต้องเปิดโอกาสให้แก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

๑๙) กฎหมายที่ได้รับการประกาศใช้แล้วจะต้องได้รับการบังคับให้สอดคล้องต้องกัน กล่าวคือ ต้องบังคับการให้เป็นไปตามเนื้อหาของกฎหมายที่ได้ประกาศใช้แล้วนั้น

สรุปความเข้าใจในหลักนิติธรรม

จากงานเขียนที่ยกมากล่าวอ้างข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่า ไม่ว่าจะใช้คำว่า **หลักนิติธรรม** หรือ **หลักนิติรัฐ** ก็คือ หลักเดียวกัน คือ **หลักกฎหมายที่เป็นธรรม** ต่างกันเพียงแต่ต้นกำเนิดที่มาของสองคำนี้เท่านั้น โดย **หลักนิติรัฐ (Rechtsstaat)** เป็นหลักการสำคัญที่มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศเยอรมัน อันเป็นประเทศในระบบ **Civil Law** ส่วน **หลักนิติธรรม (Rule of Law)** เป็นหลักการสำคัญที่มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศอังกฤษ อันเป็นประเทศในระบบ **Common Law** แต่ผู้เขียนขอคำว่า **หลักนิติธรรม** มากกว่า เพราะหากแปลตรงตัวแล้ว **นิติ** คือ กฎหมาย **ธรรม** คือ ธรรมะหรือคุณความดี เมื่อรวมกันแล้ว ก็คือหลักกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมนั่นเอง

ในบทความวิชาการนี้ของผู้เขียนจึงขอใช้คำว่า **นิติธรรม** ไม่ใช่คำว่า **นิติรัฐ** เพื่อให้สอดคล้อง กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่ได้บัญญัติคำว่า หลักนิติธรรม ไว้ในมาตรา ๓ และมาตรา ๒๖^๕

หลักนิติธรรม ในแต่ละกฎหมายอาจวางหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการตรากฎหมายนั้น ๆ ที่จะออกมาใช้ควบคุมหรือใช้บังคับกับคนในสังคมอย่างไร แต่หลักนิติธรรม นั้นจะมีหลักทั่วไปอันเป็นหลักสากลที่ในวงการนิติศาสตร์ ที่ทั่วโลกได้ให้การยอมรับและได้มีการร่ำเรียนกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ดังที่ปรากฏในงานเขียนที่ผู้เขียนได้อ้างไว้แล้วในข้อ ๑.๒ ถึง ๑.๗ โดยขอนำมาสรุปเป็นหลักนิติธรรม ที่ได้จากการศึกษา ดังต่อไปนี้

- ๑) หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยปราศจากกฎหมาย (nullapoena sine lege)
- ๒) หลักการห้ามลงโทษซ้ำซ้อน
- ๓) หลักการห้ามตรากฎหมายย้อนหลังกำหนดโทษแก่บุคคล

๔) การกระทำทางปกครองมีผลก้าวล่วงสิทธิเสรีภาพของราษฎร ย่อมจะต้องมีกฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครองกระทำการ

^๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และ **หลักนิติธรรม** เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

มาตรา ๒๖ การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อ **หลักนิติธรรม** ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

- ๕) กฎหมายจะต้องคุ้มครองความเชื่อถือและไว้วางใจที่บุคคลมีต่อกฎหมาย
- ๖) หลักความพอสมควรแก่เหตุ
- ๗) กฎหมายจะต้องบังคับเป็นการทั่วไปกับบุคคลทุกคน ไม่เว้นแม้แต่องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- ๘) กฎหมายจะต้องได้รับการประกาศใช้อย่างเปิดเผย
- ๙) กฎหมายจะต้องได้รับการตราขึ้นให้มีผลบังคับไปในอนาคต ไม่ใช่ตราขึ้นเพื่อใช้บังคับย้อนหลังไปในอดีต
- ๑๐) กฎหมายจะต้องได้รับการตราขึ้นโดยมีข้อความที่ชัดเจน
- ๑๑) กฎหมายจะต้องไม่มีข้อความที่ขัดแย้งกันเอง
- ๑๒) กฎหมายจะต้องไม่เรียกร้องให้บุคคลปฏิบัติในสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้
- ๑๓) กฎหมายต้องมีความมั่นคงตามสมควร แต่ก็ต้องเปิดโอกาสให้แก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้
- ๑๔) กฎหมายที่ได้รับการประกาศใช้แล้วจะต้องได้รับการบังคับให้สอดคล้องต้องกัน
- ๑๕) หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนุญ
- ๑๖) กฎหมายเป็นสิ่งที่อยู่เหนือสิ่งอื่นใดในการปกครอง
- ๑๗) หลักการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายโดยฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระ

๒. หลักนิติธรรมที่ปรากฏในบทบัญญัติของกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน

การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

ในหัวข้อก่อนเป็นการศึกษาหลักนิติธรรมในทางทฤษฎี ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม แต่ในหัวข้อนี้จะศึกษาหลักนิติธรรมที่มีอยู่จริงในบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในชั้นพนักงานสอบสวน อันเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อประมวลหลักนิติธรรมจากตัวบทกฎหมายที่พนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติให้เกิดความเป็นธรรมกับคู่ความทั้งสองฝ่าย โดยจะขอประมวลหลักนิติธรรมมาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอันเป็นกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ใช้บังคับในปัจจุบัน ดังนี้

๒.๑ สิทธิขั้นพื้นฐานในการต่อสู้คดี การให้สิทธิขั้นพื้นฐานแก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาในโอกาสแรกที่ถูกควบคุมตัวเพื่อให้ผู้ที่ถูกจับเป็นผู้ต้องหาอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบในทางคดี สิทธิเหล่านี้เป็นหลักประกันในการต่อสู้คดีขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหา อาทิ สิทธิการแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัวให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควรได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการ

เจ็บป่วย สิทธิที่จะได้รับทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหา สิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม สิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ สิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ เป็นต้น

มาตรา ๗/๑ ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกและให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

- (๑) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (๒) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน
- (๓) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
- (๔) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๑๓๔ เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ

การแจ้งข้อหาตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา

ผู้ต้องหามีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้

มาตรา ๑๓๔/๓ ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

มาตรา ๑๓๔/๔ ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

(๑) **ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้** ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(๒) **ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้**

๒.๒ การกำหนดวิธีการเฉพาะและให้มีสหวิชาชีพร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายที่เป็นเด็กด้วยความเป็นเด็ก อาจให้การที่เป็นผลร้ายต่อตัวเอง หรือ ด้วยความเป็นเด็กอาจมีเหตุที่ทำให้ผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายเสียเปรียบในทางคดี จึงต้องมีสหวิชาชีพเข้ามาช่วยถ่วงดุลพนักงานสอบสวนด้วยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็ก อันเป็นวิธีการเฉพาะสำหรับเด็กและมีวิธีการที่แตกต่างเป็นการทั่วไป เช่น จัดสถานที่แยกเป็นสัดส่วนเหมาะสมสำหรับเด็ก คำถามที่กระทบต่อจิตใจของเด็กต้องถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์โดยมิให้เด็ก ได้ยินคำถาม ห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุ

อันสมควรจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำของเด็กซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน การชี้ตัวผู้ต้องหาทั้งตัวผู้ต้องหาหรือผู้ชี้ตัว (ผู้เสียหาย พยาน) หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นเด็กต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมไม่ให้เห็นซึ่งกันและกัน

มาตรา ๑๒ ทวิ ในการร้องทุกข์ การสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง และการพิจารณา ถ้าบทบัญญัติใดกำหนดให้พนักงานจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมด้วยแล้วนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ดังกล่าวจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ตามวรรคหนึ่งได้รับค่าตอบแทนตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา ๑๓๓ ทวิ ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการชุลมุนต่อสู้อ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก **ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี** ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนคดีในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำ อาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งข้อรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๑๓๔ การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าวซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอนักบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา ๑๓๓ ตริ ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสม

สำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็ก โดยให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรอบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้และเด็กไม่ประสงค์จะให้มิหรือรอบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

ในกรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้นเห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว

มาตรา ๑๓๔/๒ ให้นำบทบัญญัติในมาตรา ๑๓๓ ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

๒.๓ หลักเอกภาพทางภาษาในการสอบสวน การสอบสวนยึดหลักภาษาไทยและอำนวยความสะดวกจัดให้มีล่าม เมื่อผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาไม่เข้าใจภาษาไทยเพื่อป้องกันมิให้มีการสื่อความหมายหรือการแปลความที่คลาดเคลื่อนอันเป็นผลร้ายต่อผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา หรือลดข้อโต้แย้งในการสื่อความหมายหรือการแปลความที่อาจมีความคลาดเคลื่อน ได้

มาตรา ๑๓๓ การสอบสวน ใต้วงมุลฟ้อง หรือพิจารณา ให้ใช้ภาษาไทย แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องแปลภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยหรือต้องแปลภาษาไทยเป็นภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศให้ใช้ล่ามแปล

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทย หรือสามารถพูดหรือเข้าใจเฉพาะภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่น และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดหาล่ามให้โดยมิชักช้า

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้ และไม่มีล่ามภาษามือ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดหาล่ามภาษามือให้หรือจัดให้ถาม ตอบ หรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่นที่เห็นสมควร

เมื่อมีล่ามแปลคำให้การ คำพยานหรืออื่น ๆ ล่ามต้องแปลให้ถูกต้อง ล่ามต้องสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะทำหน้าที่โดยสุจริตใจ จะไม่เพิ่มเติมหรือตัดทอนสิ่งที่แปล

ให้ล่ามลงลายมือชื่อในคำแปลนั้น

ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลส่งจ่ายค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักแก่ล่ามที่จัดหาให้ตามมาตรานี้ ตามระเบียบที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด หรือสำนักงานศาลยุติธรรม แล้วแต่กรณี กำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

๒.๔ หลักความสามารถในการต่อสู้คดี การสอบสวนต้องสอบสวนแต่เฉพาะผู้มีความสามารถเท่านั้น ใทังด การสอบสวน เมื่อผู้ต้องหาตกเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้พนักงานสอบสวนจะไม่ตัดสินหรือคาดเดาเจตนาของผู้วิกลจริต คำให้การของผู้วิกลจริตมีอาจรับฟังได้ในชั้นศาล

มาตรา ๑๔ ในระหว่างทำการสอบสวน ใต้วงมุลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณี สั่ง

ให้พนักงานแพทย์ตรวจ ผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจ ส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิตหรือมอบให้แก่ผู้อนุบาลข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีที่ศาลงดการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ในวรรคก่อน ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้

๒.๕ การที่จะให้บุคคลใดมาที่พนักงานสอบสวน ต้องมีหมายเรียก เพื่อให้เขาได้ทราบถึงมูลเหตุแห่งการมาพบและวัน เวลา ที่ชัดเจนในการมาพบ อันเป็นประโยชน์ต่อการให้การ หรือเตรียมพยานหลักฐานของตน

มาตรา ๕๒ การที่จะให้บุคคลใดมาที่พนักงานสอบสวนหรือมาที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่หรือมาศาล เนื่องในการสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้องการพิจารณาคดี หรือการอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ จักต้องมีหมายเรียกของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่หรือของศาล แล้วแต่กรณี

แต่ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ไปทำการสอบสวนด้วยตนเอง ย่อมมีอำนาจที่จะเรียกผู้ต้องหาหรือพยานมาได้โดยไม่ต้องออกหมายเรียก

มาตรา ๕๔ ในการกำหนดวันและเวลาที่จะให้มาตามหมายเรียกนั้น ให้พึงระลึกถึงระยะทางใกล้ไกล เพื่อให้ผู้ถูกเรียกมีโอกาสมาถึงตามวันเวลาดังกำหนดในหมาย

มาตรา ๑๓๓ พนักงานสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกผู้เสียหายหรือบุคคลใดซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดีให้มาตามเวลาและสถานที่ในหมายแล้วให้ถามปากคำบุคคลนั้นไว้

การถามปากคำนั้นพนักงานสอบสวนจะให้ผู้ให้ถ้อยคำสาบานหรือปฏิญาณตัวเสียก่อนก็ได้ และต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยพยานบุคคล

๒.๖ หมายจับ หมายค้น หมายขัง ต้องออกโดยอำนาจศาลและอยู่ในสายตาของศาลเพื่อป้องกันมิให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ละเมิดสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเกินสมควรการจับ ค้น ขัง จึงต้องอยู่ในสายตาของศาลมาแต่ต้น เว้นแต่มีเหตุยกเว้นตามที่กฎหมายกำหนดสามารถกระทำได้โดยไม่มีหมายของศาล โดยก่อนจะออกหมายใด ๆ ต้องปรากฏพยานหลักฐานตามสมควรที่ทำให้ศาลเชื่อได้ว่ามีเหตุที่จะออกหมายนั้น ในขณะที่เดียวกันศาลจะออกหมายหรือไม่ออกหมายต้องระบุเหตุไว้ในคำสั่งของศาลด้วย อันเป็นหลักประกันถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องว่าจะไม่ถูกละเมิดโดยไม่มีเหตุอันควร

มาตรา ๕๗ ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในมาตรา ๗๘ มาตรา ๗๙ มาตรา ๘๐ มาตรา ๘๒ และมาตรา ๘๔ แห่งประมวลกฎหมายนี้ จะจับ ชั่ง จำคุก หรือคั่นในที่โรฐานหาตัวคนหรือสิ่งของต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาลสำหรับกรนั้น

บุคคลซึ่งต้องชั่งหรือจำคุกตามหมายศาล จะปล่อยไปได้ก็เมื่อมีหมายปล่อยของศาล

มาตรา ๕๘ ศาลจะออกคำสั่งหรือหมายจับ หมายคั่น หรือหมายชั่ง ตามที่ศาลเห็นสมควรหรือโดยมี ผู้ร้องขอก็ได้

ในกรณีที่ผู้ร้องขอเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจต้องเป็นพนักงานฝ่ายปกครองตั้งแต่ระดับสามหรือตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป

มาตรา ๕๘/๑ ก่อนออกหมาย จะต้องปรากฏพยานหลักฐานตามสมควรที่ทำให้ศาลเชื่อได้ว่ามีเหตุที่จะออกหมายตามมาตรา ๖๖ มาตรา ๖๙ หรือมาตรา ๗๑

คำสั่งศาลให้ออกหมายหรือยกคำร้อง จะต้องระบุเหตุผลของคำสั่งนั้นด้วย

หลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องขอ การพิจารณา รวมทั้งการออกคำสั่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๖๖ เหตุที่จะออกหมายจับได้มีดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หรือ

(๒) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่า จะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัดโดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควรให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี

มาตรา ๖๙ เหตุที่จะออกหมายคั่นได้มีดังต่อไปนี้

(๑) เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานประกอบการสอบสวน ใตส์วนมูลฟ้องหรือพิจารณา

(๒) เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยผิดกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ใช้หรือตั้งใจจะใช้ในการกระทำความผิด

(๓) เพื่อพบและช่วยบุคคลซึ่งได้ถูกหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

(๔) เพื่อพบบุคคลซึ่งมีหมายให้จับ

(๕) เพื่อพบและยึดสิ่งของตามคำพิพากษาหรือตามคำสั่งศาล ในกรณีที่พบหรือจะยึดโดยวิธีอื่นไม่ได้แล้ว

มาตรา ๗๐ หมายคั่นซึ่งออกเพื่อพบและจับบุคคลนั้นห้ามมิให้ออก เว้นแต่จะมีหมายจับบุคคลนั้นด้วย และเจ้าพนักงานซึ่งจะจัดการตามหมายคั่นนั้นต้องมีทั้งหมายคั่นและหมายจับ

มาตรา ๗๘ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาลนั้นไม่ได้

(๑) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าดังได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๘๐

(๒) เมื่อพบบุคคลโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นโดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด

(๓) เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้นตามมาตรา ๖๖ (๒) แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

(๔) เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราวตามมาตรา ๑๑๗

มาตรา ๙๒ ห้ามมิให้ค้นในที่รโหฐานโดยไม่มีหมายค้นหรือคำสั่งของศาล เว้นแต่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้ค้น และในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วยมาจากข้างในที่รโหฐาน หรือมีเสียงหรือพฤติการณ์อื่นใดอันแสดงได้ว่ามีเหตุร้ายเกิดขึ้นในที่รโหฐานนั้น

(๒) เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้ากำลังกระทำลงในที่รโหฐาน

(๓) เมื่อบุคคลที่ได้กระทำความผิดซึ่งหน้า ขณะที่ถูกไล่จับหนีเข้าไปหรือมีเหตุอันแน่นแฟ้นควรสงสัยว่าได้เข้าไปซุกซ่อนตัวอยู่ในที่รโหฐานนั้น

(๔) เมื่อมีพยานหลักฐานตามสมควรว่าสิ่งของที่มิไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิดหรือได้ใช้หรือมิไว้เพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรืออาจเป็นพยานหลักฐานพิสูจน์การกระทำความผิดได้ซ่อนหรืออยู่ในนั้น ประกอบทั้งต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่าการเนิ่นช้ากว่าจะเอาหมายค้นมาได้สิ่งของนั้นจะถูกโยกย้ายหรือทำลายเสียก่อน

(๕) เมื่อที่รโหฐานนั้นผู้จะต้องถูกจับเป็นเจ้าบ้าน และการจับนั้นมีหมายจับหรือจับตามมาตรา ๙๘ การใช้อำนาจตาม (๔) ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจผู้ค้นส่งมอบสำเนาบันทึกการตรวจค้นและบัญชีทรัพย์สินที่ได้จากการตรวจค้น รวมทั้งจัดทำบันทึกแสดงเหตุผลที่ทำให้สามารถเข้าค้นได้เป็นหนังสือให้ไว้แก่ผู้ครอบครองสถานที่ที่ถูกตรวจค้น แต่ถ้าไม่มีผู้ครอบครองอยู่ ณ ที่นั้น ให้ส่งมอบหนังสือดังกล่าวแก่บุคคลเช่นว่านั้นในทันทีที่กระทำได้ และรีบรายงานเหตุผลและผลการตรวจค้นเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไป

๒.๗ การค้นต้องกระทำโดยระมัดระวัง ห้ามมิให้ทำการค้นบุคคลใดในที่สาธารณะสถานกระทำเท่าที่จำเป็นเพื่อหาตัวคนหรือสิ่งของที่ต้องการค้นเท่านั้น เว้นแต่กฎหมายจะกำหนดเป็นอย่างอื่น

มาตรา ๙๓ ห้ามมิให้ทำการค้นบุคคลใดในที่สาธารณะสถาน เว้นแต่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้ค้นในเมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นมีสิ่งของในความครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งได้มาโดยการกระทำความผิดหรือซึ่งมิไว้เป็นความผิด

มาตรา ๙๔ การค้นในที่รโหฐานนั้นจะค้นได้แต่เฉพาะเพื่อหาตัวคนหรือสิ่งของที่ต้องการค้นเท่านั้น แต่มีข้อยกเว้น ดังนี้

(๑) ในกรณีที่ค้นหาสิ่งของโดยไม่จำกัดสิ่ง เจ้าพนักงานผู้ค้นมีอำนาจยึดสิ่งของใด ๆ ซึ่งน่าจะใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อเป็นประโยชน์หรือยื่นผู้ต้องหาหรือจำเลย

(๒) เจ้าพนักงานซึ่งทำการค้นมีอำนาจจับบุคคลหรือสิ่งของอื่นในที่ค้นนั้นได้ เมื่อมีหมายอีกต่างหาก หรือในกรณีความผิดซึ่งหน้า

๒.๘ หลักความขัดแย้งของการค้น ต้องแสดงความบริสุทธิ์ก่อนค้นต่อหน้าพยานและกระทำในเวลากลางวัน

มาตรา ๑๐๒ การค้นในที่รโหฐานนั้นก่อนลงมือค้นให้เจ้าพนักงานผู้ค้นแสดงความบริสุทธิ์เสียก่อน และเท่าที่สามารถจะทำได้ให้ค้นต่อหน้าผู้ครอบครองสถานที่หรือบุคคลในครอบครองของผู้นั้น หรือถ้าหาบุคคลเช่นกล่าวนั้นไม่ได้ ก็ให้ค้นต่อหน้าบุคคลอื่นอย่างน้อยสองคนซึ่งเจ้าพนักงานได้ขอร้องมาเป็นพยาน

การค้นที่อยู่หรือสำนักงานของผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งถูกควบคุมหรือขังอยู่ให้ทำต่อหน้าผู้นั้น ถ้าผู้นั้นไม่สามารถหรือไม่ตั้งใจมากำกับจะตั้งผู้แทน หรือให้พยานมากำกับก็ได้ ถ้าผู้แทนหรือพยานไม่มีให้ค้นต่อหน้าบุคคลในครอบครองหรือต่อหน้าพยานดังกล่าวในวรรคก่อน

สิ่งของใดที่ยึดได้ต้องให้ผู้ครอบครองสถานที่ บุคคลในครอบครอง ผู้ต้องหา จำเลยผู้แทนหรือพยานดูเพื่อให้รับรองว่าถูกต้อง ถ้าบุคคลเช่นกล่าวนั้นรับรองหรือไม่ยอมรับรองก็ให้บันทึกไว้

มาตรา ๙๖ การค้นในที่รโหฐานต้องกระทำระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและตก มีข้อยกเว้นดังนี้

(๑) เมื่อลงมือค้นแต่ในเวลากลางวัน ถ้ายังไม่เสร็จจะค้นต่อไปในเวลากลางคืนก็ได้

(๒) ในกรณีฉุกเฉินอย่างยิ่ง หรือซึ่งมีกฎหมายอื่นบัญญัติให้ค้นได้เป็นพิเศษ จะทำการค้นในเวลากลางคืนก็ได้

(๓) การค้นเพื่อจับผู้ร้ายหรือผู้ร้ายสำคัญจะทำในเวลากลางคืนก็ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตพิเศษจากศาลตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

หลักเรื่องนี้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ออกแนวทางให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ตรวจค้น จับกุม ให้มีการบันทึกภาพและเสียงการตรวจค้น จับกุม ตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ ๑๗๘/๒๕๖๔ ลงวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๔ เพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวน มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้

๒.๙ ผู้ถูกจับต้องถูกควบคุมตัวเท่าที่จำเป็นและนำตัวไปศาลโดยเร็ว การถูกจับคือการสูญเสียอิสรภาพและเสรีภาพของบุคคล ต้องอยู่ในสายตาของศาล กฎหมายจึงกำหนดวิธีการควบคุมได้เท่าที่ป้องกันมิให้เขาหลบหนีหากผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราว กฎหมายได้กำหนดระยะเวลาเร่งรัดให้นำตัวผู้ถูกจับไปยังศาลโดยเร็ว

มาตรา ๘๖ ห้ามมิให้ใช้วิธีควบคุมผู้ถูกจับเกินกว่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้เขาหนีเท่านั้น

มาตรา ๘๗ ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าจำเป็นตามพหุติการณแห่งคดี

ในกรณีความผิดลหุโทษ จะควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้เท่าเวลาที่จะถามคำให้การและที่จจะรู้ตัวว่าเป็นใครและที่อยู่ของเขายู่ที่ไหนเท่านั้น

ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราว และมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือการฟ้องคดี ให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน ตามมาตรา ๘๓ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ โดยให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหาไว้ ให้ศาลสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อคัดค้านประการใดหรือไม่ และศาลอาจเรียกพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมาชี้แจงเหตุจำเป็น หรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้

ในกรณีความผิดอาญาที่ได้กระทำลงมียัตตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้ครั้งเดียว มีกำหนดไม่เกินเจ็ดวัน

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าหกเดือนแต่ไม่ถึงสิบปีหรือปรับเกินกว่าห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินสี่สิบแปดวัน

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน

ในกรณีตามวรรคหกเมื่อศาลสั่งขังครบสี่สิบแปดวันแล้ว หากพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอขังต่อไปอีกโดยอ้างเหตุจำเป็น ศาลจะสั่งขังต่อไปได้ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนได้แสดงถึงเหตุจำเป็น และนำพยานหลักฐานมาให้ศาลไต่สวนจนเป็นที่พอใจแก่ศาล

ในการไต่สวนตามวรรคสามและวรรคเจ็ด ผู้ต้องหาที่มีสิทธิแต่งตั้งทนายความเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยาน ถ้าผู้ต้องหาไม่มีทนายความเนื่องจากยังไม่ได้มีการปฏิบัติตามมาตรา ๑๓๔/๑ และผู้ต้องหาร้องขอ ให้ศาลตั้งทนายความให้ โดยทนายความนั้นมีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๓๔/๑ วรรคสาม โดยอนุโลม

ถ้าพนักงานสอบสวนต้องไปทำการสอบสวนในท้องที่อื่นนอกเขตของศาลซึ่งได้สั่งขังผู้ต้องหาไว้ พนักงานสอบสวนจะยื่นคำร้องขอให้โอนการขังไปยังศาลในท้องที่ที่จะต้องไปทำการสอบสวนนั้นก็ได้ เมื่อศาลที่สั่งขังไว้เห็นเป็นการสมควรก็ให้ส่งโอนไป

๒.๑๐ หลักการสอบสวนโดยเร็ว ไม่จำกัดกาล สามารถกระทำลับหลังผู้ต้องหาได้

มาตรา ๑๓๐ ให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในที่ใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหา ไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย

๒.๑๑ ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามโซ่ เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

มาตรา ๑๓๑ ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามทา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

มาตรา ๑๓๑/๑ ในกรณีที่จะต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามมาตรา ๑๓๑ ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใด ๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้

มาตรา ๑๓๔ วรรค ๔ ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะได้รับทราบผลการสอบสวนถึงความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤตินั้นเป็นอาชญาของผู้ต้องหา เช่น ประวัตติการต้องคดี ประวัตติการต้องโทษ ฯลฯ ผลการสอบสวนดังกล่าวนี้ ในกรณีที่กระทำลบล้างผู้ต้องหาต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบทุกเรื่องที่สอบสวนทราบมา ถ้าไม่แจ้งให้ทราบย่อมใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันผู้ต้องหาในชั้นพิจารณาไม่ได้

๒.๑๒ การให้ถ้อยคำต้องไม่อยู่บนพื้นฐานของความกลัว ท้อใจ ถูกทรมาน ถูกหลอก ถูกบังคับ ถูกงูจใจ

มาตรา ๑๓๓ วรรคสาม ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนตักเตือน พุดให้ท้อใจหรือใช้กลอุบายอื่น เพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำ ซึ่งอาจจะให้ด้วยความเต็มใจ

มาตรา ๑๓๕ ในการถามค่าให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา

ในส่วนของการสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้กำหนดในทางปฏิบัติในการบันทึกภาพและเสียงในการสอบสวนคดีอาญา เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกำหนดให้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ ๓๗๘/๒๕๖๔ ลงวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๔ โดยมีสาระสำคัญให้พนักงานสอบสวนบันทึกภาพและเสียง ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ การสอบสวนปากคำผู้ต้องหา ซึ่งมีผลใช้บังคับอย่างเป็นทางการโดยทั่วไป เพื่อเป็นการจัดให้มีมาตรการเพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาที่อาจถูกกระทบสิทธิและเสรีภาพ

๒.๑๓ การให้ถ้อยคำต้องไม่อยู่บนพื้นฐานของการอับอาย ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง ให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้สอบสวน

มาตรา ๑๓๓ วรรคสี่ ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง ให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้สอบสวน เว้นแต่ผู้เสียหายนั้นยินยอมหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น และให้บันทึกความยินยอมหรือเหตุจำเป็นนั้นไว้ ทั้งนี้ ผู้เสียหายจะขอให้บุคคลใดอยู่ร่วมในการถามปากคำนั้นด้วยก็ได้

๒.๑๔ การชี้ตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหา ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายหรือพยาน

มาตรา ๑๓๓ วรรคห้า ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานยืนยันตัวผู้กระทำความผิดในชั้นจับกุมหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนจัดให้มีการยืนยันตัวผู้กระทำความผิดหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถ

จะป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยาน โดยให้คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายหรือพยานเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งกรณี เว้นแต่ผู้เสียหายหรือพยานนั้นยินยอม และให้บันทึกความยินยอมนั้นไว้

๒.๑๕ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่ยินยอมไม่เก็บสืบแปดปีรัฐต้องจัดหา
นายความให้ถ้าเขาไม่มีและต้องการให้รัฐหา

มาตรา ๑๓๔/๑ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่ยินยอมไม่เก็บสืบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่า มีนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหานายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่า มีนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการนายความ ให้รัฐจัดหานายความให้

การจัดหานายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้นายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหานายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบ หรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอนายความแต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุนี้ไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

๒.๑๖ ในคดีที่เกี่ยวข้องกับความตายโดยผิดธรรมชาติต้องมีการชันสูตรพลิกศพ ความตายที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ต้องมีการชันสูตรพลิกศพพร้อม (คดีวิสามัญฆาตกรรม)

มาตรา ๑๔๘ เมื่อปรากฏแน่ชัด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดตายโดยผิดธรรมชาติ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ให้มีการชันสูตรพลิกศพ เว้นแต่ตายโดยการประหารชีวิตตามกฎหมาย การตายโดยผิดธรรมชาตินั้น คือ

- (๑) ฆ่าตัวตาย
- (๒) ถูกผู้อื่นทำให้ตาย
- (๓) ถูกสัตว์ทำร้ายตาย
- (๔) ตายโดยอุบัติเหตุ
- (๕) ตายโดยยังมีปรากฏเหตุ

มาตรา ๑๕๐ ในกรณีที่จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่กับแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิปับตรหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภา ทำการชันสูตรพลิกศพโดยเร็ว ถ้าแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ดังกล่าวไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐปฏิบัติหน้าที่ ถ้าแพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้แพทย์ประจำ

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปฏิบัติหน้าที่ถ้าแพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของเอกชนหรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์อาสาสมัครตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุขปฏิบัติหน้าที่ และในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของเอกชนหรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพ เวชกรรมผู้นั้น เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนและแพทย์ดังกล่าวทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพทันที และให้แพทย์ดังกล่าวทำรายงานแนบท้ายบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพด้วย ภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ รายงานดังกล่าวให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนชันสูตรพลิกศพ และในกรณีที่ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการเมื่อเสร็จสิ้นการชันสูตรพลิกศพโดยเร็วและให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไปตามมาตรา ๑๕๖

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแจ้งแก่ผู้มีหน้าที่ไปทำการชันสูตรพลิกศพทราบ และก่อนการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้

ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง และให้นำบทบัญญัติในวรรคสองมาใช้บังคับ

เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพตามวรรคสามแล้ว ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชันสูตรพลิกศพให้เสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวันแต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ

เมื่อได้รับสำนวนชันสูตรพลิกศพแล้ว ให้พนักงานอัยการทำคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เพื่อให้ศาลทำการไต่สวนและทำคำสั่งแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และถึงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวว่าใครเป็นผู้ทำร้ายเท่าที่จะทราบได้ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำนวน ถ้ามีความจำเป็น ให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง วรรคสาม วรรคสี่ และวรรคห้า ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ

ในการไต่สวนตามวรรคห้า ให้ศาลปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนไว้ที่ศาล และให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลส่งสำเนาคำสั่งและแจ้งกำหนดวันนัดไต่สวนให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายตามลำดับอย่างน้อยหนึ่งคนเท่าที่

จะทำได้ทราบก่อนวันนัดไต่สวนไม่น้อยกว่าสิบห้าวันและให้พนักงานอัยการนำพยานหลักฐานทั้งปวงที่แสดงถึงการตายมาสืบ

เมื่อศาลได้ปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนแล้ว และก่อนการไต่สวนเสร็จสิ้น สามิ ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบและนำสืบพยานหลักฐานอื่นได้ด้วย เพื่อการนี้ สามิ ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทน โดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายมีสิทธิแต่งตั้งทนายความดำเนินการแทนได้ หากไม่มีทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งจากบุคคลดังกล่าวเข้ามาในคดีให้ศาลตั้งทนายความขึ้นเพื่อทำหน้าที่ทนายความฝ่ายญาติผู้ตาย

เมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่นำสืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบก็ได้ และศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการไต่สวนและทำคำสั่ง แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิของผู้นำสืบพยานหลักฐานตามวรรคแปดที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญอื่นมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ให้ถึงที่สุด แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิฟ้องร้อง และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หากพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นได้ฟ้องหรือจะฟ้องคดีเกี่ยวกับการตายนั้น

เมื่อศาลได้มีคำสั่งแล้ว ให้ส่งสำนวนการไต่สวนของศาลไปยังพนักงานอัยการ เพื่อส่งแก่พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป

แพทย์ตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานผู้ได้ทำการชันสูตรพลิกศพ และผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นตามมาตรานี้มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน หรือค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทางและค่าเช่าที่พัก ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลังส่วนทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ มีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายเช่นเดียวกับทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา ๑๗๓

สรุปและความเห็นของผู้เขียน

จากหลักในข้อ ๒.๑ ถึง ๒.๑๖ ที่ผู้เขียนได้ประมวลไว้ ล้วนเป็นหลักที่สามารถสร้างความเป็นธรรมให้คู่ความทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา ซึ่งเป็นฝ่ายที่อาจถูกลงโทษทางอาญาถึงขั้นต้องจำคุกขาดอิสรภาพหรือสูงกว่านั้น หลักทั้งหมดที่ผู้เขียนได้สรุปมาจึงเป็นหลักนิติธรรมที่มีอยู่ในกฎหมาย มีผลใช้บังคับอันเป็นหลักประกันได้ว่าหากผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำผิดจริง ย่อมเป็นไปได้ยากที่จะถูกนำตัวมาลงโทษทางอาญา ในทางตรงกันข้าม ฝ่ายผู้เสียหายก็วางใจได้ว่าหลักนิติธรรมที่ว่านี้จะช่วยให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษตามโทษานุโทษที่ผู้กระทำผิดได้กระทำความเสียหายให้เกิดขึ้นกับตนหรือกล่าวแบบตรง ๆ เลย คือ **“หลักนิติธรรมที่มีในกฎหมายไม่อาจปรักปรำคนดีและปล่อยคนชั่วให้ลอยนวล”**

อย่างไรก็ดีเมื่อคนเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย หลักนิติธรรมที่อยู่ในกฎหมายอาจถูกเบี่ยงเบนด้วยคน ซึ่งผู้เขียนไม่ปฏิเสธว่าสิ่งนี้มีจริงในสังคมและเป็นสังคมที่ผู้เขียนมีอำนาจปกครองบังคับบัญชาอยู่ในขณะเขียน

บทความนี้ คดีความบางคดีถูกเบี่ยงเบนด้วยพนักงานสอบสวน ทำให้ไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องจริงแต่เป็นส่วนที่น้อยมาก ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะถ้าเป็นส่วนใหญ่หรือแม้ไม่ใช่ส่วนใหญ่แต่เป็นเรื่องที่อาจเกิดขึ้นเสมอองค์การตำรวจก็ไม่อาจตั้งและดำรงอยู่ในสังคมไทยได้ซึ่งมูลเหตุของการเบี่ยงเบนคดีโดยพนักงานสอบสวนบางคน ที่ไม่ตั้งมั่นอยู่ในหลักนิติธรรมและแนวทางแก้ไขเรื่องนี้ผู้เขียนจะขอก้าวในหัวข้อถัดไป

๓. มูลเหตุที่ทำให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม

พนักงานสอบสวน ถือว่ามีบทบาทในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นอย่างมาก เป็นกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้น เรียกได้ว่าเป็นต้นน้ำแห่งความยุติธรรมทางอาญาก็ว่าได้ เพราะหากทำสำนวนการสอบสวนไปดี เป็นความจริง รอบคอบ รัดกุม รับฟังพยานหลักฐานรอบด้านขึ้นไป พนักงานอัยการและศาลย่อมวินิจฉัยหรือตัดสินในทางดีตามมา แต่หากทำสำนวนการสอบสวนไม่ดีขึ้นไป มีการเบี่ยงเบนคดี ทำสำนวนอ่อน ก็อาจทำให้พนักงานอัยการและศาลวินิจฉัยหรือตัดสินในทางไม่ดีตามมาแม้พนักงานอัยการและศาล อีกบทบาท ถือเป็นกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้น คือ การตรวจสอบสำนวนสอบสวนของพนักงานสอบสวน แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพนักงานอัยการและศาล มิได้เป็นผู้ลงมือทำสำนวนเอง ย่อมไม่อาจหยั่งรู้ข้อความจริงทั้งหมด

ทางดี ทางร้าย ในที่นี้ ผู้เขียนหมายถึงความเป็นธรรมของเรื่องหรือความเป็นธรรมของคดีที่เกิดขึ้น กล่าวคือ คนที่ไม่ได้กระทำความผิดย่อมไม่ถูกลงโทษ คนที่กระทำความผิดหนีไม่พ้นเงื้อมมือกฎหมายต้องถูกลงโทษ ตามโทษานุโทษที่ได้กระทำลงไป เหมือนที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในหัวข้อก่อนว่า **“หลักนิติธรรมที่มีในกฎหมายไม่อาจปกป้องปราศคนดีและปล่อยคนชั่วให้ลอยนวล”**

บทบาทของพนักงานสอบสวนจึงสำคัญมาก เป็นต้นน้ำแห่งความยุติธรรม ในทางกฎหมายได้มอบหน้าที่สำคัญให้พนักงานสอบสวน โดยให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่รวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกลงโทษ เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ในกรณีที่จะต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใด ๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้จะเห็นได้ว่ากว่าจะพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนสามารถรวบรวมพยานหลักฐาน ได้ทั้ง พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ พยานผู้เชี่ยวชาญ หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ พนักงานสอบสวนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะรักษาไว้ซึ่งหลักนิติธรรมหรือทำลายซึ่งหลักนิติธรรมการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจึงสำคัญต่อรูปคดี ตั้งแต่การแสวงหาข้อเท็จจริง การเรียกสอบปากคำพยานที่เกี่ยวข้อง การตั้งประเด็นสอบปากคำ การเรียกหลักฐานการแสวงหาหลักฐาน การให้เหตุผลในการสรุปสำนวน ผู้เขียนจึงขอสรุปมูลเหตุที่ทำให้พนักงานสอบสวน ปฏิบัติไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ดังนี้

๓.๑ จริยธรรมหรือจรรยาบรรณ ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล ของพนักงานสอบสวนแต่ละคน เรื่องนี้ไม่กล่าวถึงไม่ได้ เพราะเป็นรากฐานแห่งความดีที่ติดอยู่กับตัวบุคคล พนักงานสอบสวนต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พนักงานสอบสวนต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต และ

ยึดมั่น ในศีลธรรม พนักงานสอบสวนต้องอำนวยความสะดวกด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องโปร่งใส และเป็นธรรมโดยปราศจากอคติ พนักงานสอบสวนต้องกล้ายืนหยัดกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง พนักงานสอบสวนท่านใดมีจรรยาบรรณที่ดีหรือสูงก็จะรักษาไว้ซึ่งหลักนิติธรรม ในทางตรงกันข้ามพนักงานสอบสวนท่านใดมีจรรยาบรรณที่ไม่สูงมากนัก ก็จะมีโอกาสหรืออาศัยโอกาสจากการปฏิบัติหน้าที่ทำลายซึ่งหลักนิติธรรม และทำให้ความเป็นธรรมในคดีที่รับผิดชอบสูญหายไป ซึ่งที่ผ่านมาสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้กำหนดเกี่ยวกับจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนไว้ โดยการดำเนินการใด ๆ ตามอำนาจหน้าที่จะต้องมีความโปร่งใส สุจริต รวดเร็ว เสมอภาค และเที่ยงธรรม ตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน พ.ศ.๒๕๔๔

๓.๒ ดุลพินิจ ทุกช่วงชั้นในการสอบสวน พนักงานสอบสวนสามารถสอดแทรกดุลพินิจของตนได้ทั้งสิ้น ตั้งแต่จะนำพยานหลักฐานใดเข้ามาอยู่ในสำนวน การแสวงหาข้อเท็จจริง การเรียกสอบปากคำพยานที่เกี่ยวข้อง การตั้งประเด็นสอบปากคำ การเรียกหลักฐาน การแสวงหาหลักฐาน การให้เหตุผลในการสรุปสำนวน

๓.๓ ปัจจัยที่เป็นสิ่งเร้า

- ๑) การติดสินบน
- ๒) ระบบอุปถัมภ์ที่ดูแลน้อง อำนาจใหญ่ดูแลอำนาจเล็ก เพื่อนพ้องพี่น้องฝากกัน เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด
- ๓) อิทธิพลจากฝ่ายการเมือง
- ๔) ค่านิยมธรรมเนียมหรือความเชื่อแบบไทย ๆ
 - ผู้น้อยเคารพผู้ใหญ่
 - น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า
 - ความพุ่มเฟิย สุรุษสุร่ายยกย่องวัตถุ
 - ยอมรับชนชั้นในสังคม
 - ชอบของฟรี
 - ฯลฯ

ปัจจัยทั้ง ๓ ข้างต้น ผู้เขียนขอเรียกว่า “๓ ประสาน ต้นเหตุแห่งการทำลายหลักนิติธรรม ความเป็นธรรมในคดีต้องสูญหายไป” พนักงานสอบสวนท่านใดมีจริยธรรมหรือจรรยาบรรณที่สูง ก็จะทนต่อสิ่งเร้าทั้งปวงตะบะไม่แตก แต่หากพนักงานสอบสวนท่านใดมีจริยธรรมหรือจรรยาบรรณที่ไม่สูงพอ อาจทนต่อสิ่งเร้าไม่ไหวเป็นเหตุให้มีการเบี่ยงเบนคดีใช้ดุลพินิจของตนเองทำให้สำนวนอ่อน อาศัยโอกาสจากการปฏิบัติหน้าที่เลือกที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการบางประการ ตัดพยานหลักฐานบางประการออกไปจากสำนวน ถึงแม้จะมีระบบตรวจสอบในชั้นของพนักงานอัยการและศาล แต่การทำลายหลักนิติธรรมจนเป็นเหตุให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็ไม่ควรเกิดขึ้นในช่วงชั้นของพนักงานสอบสวน นี่คือนโยบายใหญ่ที่วงการตำรวจไทยได้พยายามแก้ไขมาโดยตลอด ซึ่งผู้เขียนก็ได้ตระหนักถึงปัญหานี้ตลอดระยะเวลาของการเป็นข้าราชการตำรวจ

๔. การส่งเสริมให้พนักงานสอบสวนทำหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมเป็นไปตามหลักนิติธรรม

เราต้องยอมรับว่าทุกสังคมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีปะปนกันไป คนดีต้องมีมากกว่าอยู่แล้ว มิเช่นนั้นสังคมคงอยู่ไม่ได้เกิดความโกลาหลและการเอาเปรียบผู้ด้อยกว่า ในสับเซต (subset) ของคนไม่ดี ก็จะมีระดับของการไม่ดีมาก ไม่น้อยแตกต่างกันไปอีกขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางสังคมและการอบรมเลี้ยงดู ไม่ใช่ทุกคนเป็นคนเลวไปเสียเลยทีเดียว ทำนองว่าหาส่วนดีไม่เจอเลย

เราไม่อาจทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ จะทำอย่างไรที่จะรักษาคนดีไว้ในระบบ และส่งเสริมให้เขาได้ดี สมดังพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรที่ เคยพระราชดำรัสไว้ว่า **“ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปรกติสุขเรียบร้อยจึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้** (ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยภูมิ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒)

ดังนั้นภายใต้พระบรมราโชวาท ที่ได้หยิบยกมากล่าว หน้าที่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ คือ **“คัดกรองคนดีเข้าสู่ระบบ รักษาเขาไว้ และส่งเสริมให้เขาได้ดี”** จะเป็นแนวทางที่ดีที่สุดที่จะป้องกันมิให้พนักงานสอบสวนทำลายหลักนิติธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในชั้นพนักงานสอบสวน **“การคัดกรองคนดีเข้าสู่ระบบ รักษาเขาไว้ และส่งเสริมให้เขาได้ดี”** ต้องทำต่อเนื่อง อย่าหยุด ทำไปจนคนไม่ดี ไม่มีที่ยืนอยู่ในสังคมโดยเห็นว่าที่ผ่านมา สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ดำเนินการโดย **“การคัดกรองคนดีเข้าสู่ระบบ รักษาเขาไว้ และส่งเสริมให้เขาได้ดี”**แล้ว ดังนี้

๔.๑ การกำหนดให้วิชาจริยธรรม เป็นส่วนหนึ่งของการสอบคัดกรอง บุคคลเข้าเป็นนักเรียนนายสิบ ตำรวจ และนักเรียนนายร้อยตำรวจหรือการสอบบุคคลภายนอกบรรจุและแต่งตั้งเป็นข้าราชการตำรวจ โดยมีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมของผู้ที่สอบได้ทุกคน และทำการสอดส่องความประพฤติมาประกอบการพิจารณาคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ระบบ

๔.๒ การกำหนดให้วิชาจริยธรรมในการสอบเปลี่ยนสายงานภายในองค์กรจากข้าราชการตำรวจชั้นประทวน เลื่อนเป็นข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร ผู้ที่สอบได้และได้รับการแต่งตั้งจะต้องไม่เป็นผู้มีมลทินทางวินัย ตลอดถึง ได้รับการรับรองความประพฤติจากผู้บังคับบัญชา

๔.๓ การกำหนดให้มีวิชาจริยธรรมหรือการเป็นข้าราชการที่ดี ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรตำรวจในระดับต่าง ๆ

๔.๔ การให้รางวัลเชิดชูเกียรติ แก่นายตำรวจผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เช่น รางวัลพนักงานสอบสวนดีเด่น

๔.๕ ลงโทษทางวินัยกับผู้บิดเบือนสำนวน ผู้ค้าสำนวน ทำสำนวนอ่อน อย่างเด็ดขาด

๔.๖ กำหนดสร้างเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพของพนักงานสอบสวน โดยหมุนเวียนสับเปลี่ยนงานให้เรียนรู้งานตำรวจด้านอื่น ๆ ให้มีประสบการณ์ที่หลากหลาย สามารถมีหนทางขึ้นเป็นผู้กำกับการได้โดยไม่ให้ความรู้สึกทางค่านิยมว่าพนักงานสอบสวน คือ ลูกเมียน้อยในองค์กร

๔.๗ การให้ทุนเรียนต่อในแขนงวิชาที่สำคัญและเพิ่มความเชี่ยวชาญ ต่อการเป็นพนักงานสอบสวน เช่น ทุนสาขาวิชา Computer Science วิชาเอก Computer Security ทุนสาขาวิชา Politic and international relations strategy เน้นทาง Applied security ทุนสาขาวิชา Forensic psychology หรือ investigation psychology เน้นทาง Forensic psychology/criminology profiling /Investigative psychology ทุนสาขาวิชา Forensic Genetics เน้นทางพันธุศาสตร์

๔.๘ การมีหน่วยงานภายนอกจากภาคเอกชน มีบทบาทในการตรวจสอบ และให้รางวัลเชิดชูเกียรติ กับพนักงานสอบสวน อาทิเช่น มูลนิธิบุญยะจินดาเพื่อข้าราชการตำรวจและครอบครัว มอบประกาศเกียรติคุณและรางวัลเชิดชูเกียรติให้พนักงานสอบสวนต้นแบบ ซึ่งเป็นระดับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในส่วนของระดับสถานีตำรวจก็มีระบบการตรวจสอบจากคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจ สถานีตำรวจ มีการตรวจสอบและให้รางวัลเชิดชูเกียรติในสถานีตำรวจต่าง ๆ เป็นต้น

ตามมาตรการต่าง ๆ ที่กล่าวมาเห็นได้ว่าเป็นความพยายามอย่างต่อเนื่องของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการคัดกรองคนดีเข้าสู่ระบบ รักษาเขาไว้ และส่งเสริมให้เขาได้ดี แต่อย่างไรก็ตามมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ มิได้เพียงพอต่อการที่จะปกป้องมิให้ทำลายหลักนิติธรรมเกิดขึ้น ในช่วงชั้นของพนักงานสอบสวน ผู้เขียนเห็นว่ายังมีมาตรการ อีก ๒ มาตรการที่จะช่วยมิให้มีการทำลายหลักนิติธรรมเกิดขึ้น ได้แก่

๑) การตรวจสอบความเห็นของพนักงานสอบสวน โดยผู้บังคับบัญชาก่อนส่งพนักงานอัยการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติต้องให้ความสำคัญในประเด็นนี้อย่างยิ่งยวด เพราะเป็นการตรวจสอบภายในองค์กรตนเอง ก่อนที่จะส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ ถ้าหากหัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือผู้กำกับการ มีจิตวิญญาณของการเอาใจใส่ดูแลสำนวนที่พนักงานสอบสวนส่งมาก่อนที่จะส่งไปให้พนักงานอัยการ ก็จะทำให้ลดจำนวนสำนวนที่ไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคู่ความลงไปได้มาก

๒) ส่งเสริมให้ใช้ มาตรการแทนการฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ หมวด ๔ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนมาบังคับใช้อย่างจริงจังโดยมีฐานความคิดว่าคดีอาญาอันยอมความได้ คดีที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ใช่ผู้เสียหาย และคดีที่มีลักษณะของการกระทำเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรงผู้ต้องหาอาจกลับตนเป็นคนดีได้และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร ซึ่งหากมีการสนับสนุนให้ผู้ต้องหาและผู้เสียหายมีโอกาสไกล่เกลี่ยคดีอาญาเพื่อแสดงความสำนึกในการกระทำและพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิด อันจะเป็นการนำไปสู่การยอมความและการยุติคดีด้วยความสมานฉันท์จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และสังคม มากกว่าการพิจารณาลงโทษโดยนำตัวผู้กระทำผิดฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลตัดสินลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวมาตรการตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานสอบสวนจะมีบทบาทสำคัญในการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เป็นผลดีต่อทั้งสองฝ่ายให้ยุติลงได้ในชั้นพนักงานสอบสวน ไม่ต้องไปต่อในชั้นอัยการและชั้นศาลมาตรการนี้นอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาคดีรอกศาลหรือคนล้นคุกแล้ว ยังสามารถลดการวิงวอนคดีลดการคำสำนวน บิดเบือนสำนวน ทำสำนวนอ่อนเพื่อช่วยเหลือผู้ต้องหาให้หลุดคดีหรือได้รับโทษน้อยลงอีกด้วย

บทสรุป

๑. ไม่ว่าจะใช้คำว่า **หลักนิติธรรม** หรือ **หลักนิติรัฐ** ก็คือ หลักเดียวกัน คือ **หลักกฎหมายที่เป็นธรรม** ต่างกันเพียงแต่ต้นกำเนิดที่มาของสองคำนี้เท่านั้น โดย **หลักนิติรัฐ (Rechtsstaat)** เป็นหลักการสำคัญที่มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศเยอรมัน อันเป็นประเทศในระบบ **Civil Law** ส่วน **หลักนิติธรรม (Rule of Law)** เป็นหลักการสำคัญที่มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศอังกฤษ อันเป็นประเทศในระบบ **Common Law** แต่ผู้เขียนขอปรับว่า **หลักนิติธรรม** มากกว่า เพราะหากแปลตรงตัวแล้ว **นิติ** คือ กฎหมาย **ธรรม** คือ ธรรมะหรือคุณความดี เมื่อรวมกันแล้ว ก็คือหลักกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมนั่นเอง ในบทความวิชาการนี้ของผู้เขียนจึงขอใช้คำว่า **นิติธรรม** ไม่ใช่คำว่า **นิติรัฐ** เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่ได้บัญญัติคำว่า **หลักนิติธรรม** ไว้ใน มาตรา ๓ และมาตรา ๒๖^๔ **หลักนิติธรรม** ในแต่ละกฎหมายอาจวางหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการตรากฎหมายนั้น ๆ จะออกมาใช้ควบคุมหรือใช้บังคับกับคนในสังคมอย่างไร แต่หลักนิติธรรม นั้นจะมีหลักทั่วไปอันเป็นหลักสากลที่ในวงการนิติศาสตร์ ที่ทั่วโลกได้ให้การยอมรับและได้มีการร่ำเรียนกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยปราศจากกฎหมาย (nulla poena sine lege) หลักการห้ามลงโทษซ้ำซ้อน หลักการห้ามตรากฎหมายย้อนหลังกำหนดโทษแก่บุคคล หลักการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายโดยฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระ เป็นต้น

๒. ผู้เขียนได้สรุปและประมวลหลักนิติธรรมจากตัวบทของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้จำนวน ๑๕ หลัก ล้วนเป็นหลักที่สามารถสร้างความเป็นธรรมให้คู่ความทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา ซึ่งเป็นฝ่ายที่อาจถูกลงโทษทางอาญาถึงขั้นต้องจำคุกขาดอิสรภาพหรือสูงกว่านั้น หลักทั้งหมดที่ผู้เขียนได้สรุปมาจึงเป็นหลักนิติธรรมที่มีอยู่ในกฎหมายมีผลใช้บังคับ อันเป็นหลักประกันได้ว่าหากผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้กระทำความผิดจริง ย่อมเป็นไปได้ยากที่จะถูกนำตัวมาลงโทษทางอาญา ในทางตรงกันข้ามฝ่ายผู้เสียหายก็วางใจได้ว่าหลักนิติธรรมที่วางนี้จะช่วยให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามโทษานุโทษที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำความเสียหายให้เกิดขึ้นกับตนหรือกล่าวแบบตรง ๆ เลย คือ **“หลักนิติธรรมที่มีในกฎหมายไม่อาจปรักปรำคนดีและปล่อยคนชั่วให้ลอยนวล”**

๓. อย่างไรก็ดีเมื่อคนเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย หลักนิติธรรมที่อยู่ในกฎหมายอาจถูกเบี่ยงเบนด้วยคน ซึ่งผู้เขียนไม่ปฏิเสธว่าสิ่งนี้มีจริงในสังคมและเป็นสังคมที่ผู้เขียนมีอำนาจปกครองบังคับบัญชาอยู่ในขณะเขียนบทความนี้ คดีความบางคดีถูกเบี่ยงเบนด้วยพนักงานสอบสวน ทำให้ไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม เรื่องนี้ก็เป็น

^๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และ **หลักนิติธรรม** เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

มาตรา ๒๖ การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่มีรัฐธรรมนูญมีบัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อ**หลักนิติธรรม** ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

เรื่องจริงแต่เป็นส่วนที่น้อยมาก ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะถ้าเป็นส่วนใหญ่หรือแม้ไม่ใช่ส่วนใหญ่แต่เป็นเรื่องที่อาจเกิดขึ้นเสมอ องค์กรตำรวจก็ไม่อาจตั้งและดำรงอยู่ในสังคมไทยได้

๔. บทบาทของพนักงานสอบสวนจึงสำคัญมาก เป็นต้นน้ำแห่งความยุติธรรม ในทางกฎหมายได้มอบหน้าที่สำคัญให้พนักงานสอบสวน โดยให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่รวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ในกรณีที่จำเป็นต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใด ๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้จะเห็นได้ว่ากว่าจะพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนสามารถรวบรวมพยานหลักฐานได้ทั้ง พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ พยานผู้เชี่ยวชาญ หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ พนักงานสอบสวนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะรักษาไว้ซึ่งหลักนิติธรรมหรือทำลายซึ่งหลักนิติธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจึงสำคัญต่อรูปคดี ตั้งแต่การแสวงหาข้อเท็จจริง การเรียกสอบปากคำพยานที่เกี่ยวข้องการตั้งประเด็นสอบปากคำ การเรียกหลักฐาน การแสวงหาหลักฐาน การให้เหตุผลในการสรุปสำนวน

๕. มูลเหตุที่ทำให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม ได้แก่ **จริยธรรมหรือจรรยาบรรณ** ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล **ดุลพินิจ** ทุกช่วงชั้นในการสอบสวน พนักงานสอบสวนสามารถสอดแทรกดุลพินิจของตนได้ทั้งสิ้น **ปัจจัยที่เป็นสิ่งเร้า** อาทิ ๑) การติดสินบน ๒) ระบบอุปถัมภ์ที่ดูแลน้อง อำนาจใหญ่ดูแลอำนาจเล็ก เพื่อนพ้องพี่น้องฝากกัน เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด ๓) อิทธิพลจากฝ่ายการเมือง เป็นต้น

๖. ผู้เขียนเห็นว่าเราไม่อาจทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ จะทำอย่างไรที่จะรักษาคณตวิไลในระบบ และส่งเสริมให้เขาได้สัมผัสพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่เคยมีพระราชดำรัสไว้ว่า **“ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปรกติสุขเรียบร้อยจึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้”** (ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอสตรีราชา จังหวัดชลบุรีวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒)

๗. ดังนั้นภายใต้พระบรมราโชวาท ที่ได้หยิบยกมากล่าว หน้าที่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ คือ **“คัดกรองคนดีเข้าสู่ระบบ รักษาเขาไว้ และส่งเสริมให้เขาได้ดี”** จะเป็นแนวทางที่ดีที่สุดที่จะป้องกันมิให้พนักงานสอบสวนทำลายหลักนิติธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในชั้นพนักงานสอบสวน **“การคัดกรองคนดีเข้าสู่ระบบ รักษาเขาไว้ และส่งเสริมให้เขาได้ดี”** ต้องทำต่อเนื่อง อย่าหยุด ทำไปจนคนไม่ดี ไม่มีที่ยืนอยู่ในสังคมโดยเห็นว่าที่ผ่านมาสำนักรงานตำรวจแห่งชาติได้ **“การคัดกรองคนดีเข้าสู่ระบบ รักษาเขาไว้ และส่งเสริมให้เขาได้ดี”** ดังนี้

๑) การกำหนดให้วิชาจริยธรรม เป็นส่วนหนึ่งของการสอบคัดกรอง บุคคลเข้าเป็นนักเรียนนายสิบตำรวจ และนักเรียนนายร้อยตำรวจ หรือการสอบบุคคลภายนอกบรรจุและแต่งตั้งเป็นข้าราชการตำรวจ โดยมีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมของผู้ที่สอบได้ทุกคน และทำการสอดส่องความประพฤติมาประกอบการพิจารณาคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ระบบ

๒) การกำหนดให้วิชาจริยธรรมในการสอบเปลี่ยนสายงานภายในองค์กรจากข้าราชการตำรวจชั้นประทวน เลื่อนเป็นข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร ผู้ที่สอบได้และได้รับการแต่งตั้งจะต้องไม่เป็นผู้มีมลทินทางวินัย ตลอดถึงได้รับการรับรองความประพฤติจากผู้บังคับบัญชา

๓) การกำหนดให้มีวิชาจริยธรรมหรือการเป็นข้าราชการที่ดี ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรตำรวจในระดับต่าง ๆ

๔) การให้รางวัลเชิดชูเกียรติ แก่ นายตำรวจผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เช่น รางวัลพนักงานสอบสวนดีเด่น

๕) ลงโทษทางวินัยกับผู้บิดเบือนสำนวน ผู้ค้าสำนวน ทำสำนวนอ่อน อย่างเด็ดขาด

๖) กำหนดสร้างเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพของพนักงานสอบสวน โดยหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน ให้เรียนรู้งานตำรวจด้านอื่น ๆ ให้มีประสบการณ์ที่หลากหลาย สามารถมีหนทางขึ้นเป็นผู้กำกับการได้โดยไม่ให้ความรู้สึกทางค่านิยมว่า พนักงานสอบสวน คือ ลูกเมียน้อยในองค์กร

๗) การให้ทุนเรียนต่อในแขนงวิชาที่สำคัญและเพิ่มความเชี่ยวชาญ ต่อการเป็นพนักงานสอบสวน เช่น ทุนสาขาวิชา Computer Science วิชาเอก Computer Security ทุนสาขาวิชา Politic and international relations strategy เน้นทาง Applied security ทุนสาขาวิชา Forensic psychology หรือ investigation psychology เน้นทาง Forensic psychology/criminology profiling /Investigative psychology ทุนสาขาวิชา Forensic Genetics เน้นทางพันธุศาสตร์

๘) การมีหน่วยงานภายนอกจากภาคเอกชน มีบทบาทในการตรวจสอบ และ ให้รางวัลเชิดชูเกียรติกับพนักงานสอบสวน อาทิเช่น มูลนิธิบุญยะจินดาเพื่อข้าราชการตำรวจและครอบครัว มอบประกาศเกียรติคุณและรางวัลเชิดชูเกียรติให้พนักงานสอบสวนต้นแบบ ซึ่งเป็นระดับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในส่วนของระดับสถานีตำรวจก็มีระบบการตรวจสอบจากคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงาน ตำรวจสถานีตำรวจ มีการตรวจสอบและให้รางวัลเชิดชูเกียรติในสถานีตำรวจต่าง ๆ เป็นต้น

๘. โดยผู้เขียนเห็นว่ายังมีมาตรการ อีก ๓ มาตรการ ที่จะช่วยมิให้มีการทำลายหลักนิติธรรมเกิดขึ้นได้แก่

๑) การตรวจสอบความเห็นของพนักงานสอบสวน โดยผู้บังคับบัญชาก่อนส่งพนักงานอัยการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติต้องให้ความสำคัญในประเด็นนี้อย่างยิ่งยวด เพราะเป็นการตรวจสอบภายในองค์กรตนเอง ก่อนที่จะส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ ถ้าหากหัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือผู้กำกับการ มีจิตวิญาณของการเอาใจใส่ดูแลสำนวนที่พนักงานสอบสวนส่งมาก่อนที่จะส่งไปให้พนักงานอัยการ ก็จะทำให้ลดจำนวนสำนวนที่ไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคู่ความลงไปได้มาก

๒) ส่งเสริมให้ใช้ มาตรการแทนการฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ หมวด ๔ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนมาบังคับใช้อย่างจริงจัง โดยมีฐานความคิดว่าคดีอาญา อันยอมความได้ คดีที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ใช่ผู้เสียหาย และคดีที่มีลักษณะของการกระทำเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรงผู้ต้องหาอาจกลับตนเป็นคนดีได้และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร ซึ่งหากมีการสนับสนุนให้ผู้ต้องหาและผู้เสียหายมีโอกาสไกล่เกลี่ยคดีอาญาเพื่อแสดงความสำนึกในการกระทำและพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิด อันจะเป็นการนำไปสู่การยอมความและการยุติคดี

ด้วยความสมานฉันท์จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และสังคม มากกว่าการพิจารณาลงโทษโดยนำตัวผู้กระทำความผิดฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลตัดสินลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวมาตรการตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานสอบสวนจะมีบทบาทสำคัญในการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เป็นผลดีต่อทั้งสองฝ่ายให้ยุติลงได้ในชั้นพนักงานสอบสวน ไม่ต้องไปต่อในชั้นอัยการและชั้นศาล มาตรการนี้นอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาคดีรกรศาลหรือคนล้นคุกแล้ว ยังสามารถลดการวิงวอนคดีลดการค่าสำนวน บิดเบือนสำนวน ทำสำนวนอ่อนเพื่อช่วยเหลือผู้ต้องหาให้หลุดคดีหรือได้รับโทษน้อยลง อีกด้วย

๓) สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้กำหนดแนวทางปฏิบัติ ตามคำสั่งที่ ๑๗๘/๒๕๖๔ ลงวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๔ เรื่อง การบันทึกภาพและเสียงการตรวจค้น จับกุม และสอบสวนคดีอาญา ให้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ และพนักงานสอบสวน สำคัญสำคัญเป็นการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานสอบสวน ทำการบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่องในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ ตรวจค้น จับกุม และการสอบสวนปากคำผู้ต้องหา อย่างเป็นรูปธรรมโดยทั่วไปกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานสอบสวนสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นการจัดให้มีมาตรการเพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาที่อาจถูกกระทบสิทธิและเสรีภาพจากการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้เหมาะสม ครอบคลุมและรวดเร็ว อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานที่มีคุณค่า และ มีความน่าเชื่อถือในการพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา สอดคล้องกับแผนการปฏิรูปประเทศ ด้านกระบวนการยุติธรรม

.....